

184

Haziran 2016

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

TTIP SÜRECİ VE KAMUOYU: ANLAŞMAYA
DESTEK AZALIYOR MU?

Selen Akses, İKV Proje Müdürü

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

www.ikv.org.tr

TTIP SÜRECİ VE KAMUOYU: ANLAŞMAYA DESTEK AZALIYOR MU?

DTÖ nezdinde gerçekleştirilen toplantılarda olduğu gibi, AB ve ABD arasında hâlihazırda yürütülen müzakere sürecinde de TTIP'ye karşı protesto gösterileri ve eylemlerinin sürece damgalarını vurmaya devam edeceklerini tahmin etmek güç değildir. Bir yandan AB ve ABD yetkilileri çalışmalara ve görüşmelere hız vererek, TTIP müzakerelerinin 2016 yılının sonuna kadar tamamlanmasını hedeflerken, diğer yandan müzakerelerin ileri aşamasında görüşülmesi öngörülen hassas konuların yavaş yavaş gündeme gelmeye başlamasıyla da müzakere sürecinin önümüzdeki aylarda oldukça zorlu geçmesi beklenmektedir. Bugüne kadar müzakerelerde kaydedilen ilerlemeye karşın, son iki yılda kamuoyunun TTIP'ye yönelik desteğinin azaldığı da gözlemlenmektedir. Söz konusu anlaşma için bu denli geniş ve bir o kadar iddialı bir kapsam belirlenmiş olmasının bazı çıkar çatışmalarına yol açması ve bu bağlamda hem AB hem de ABD'nin farklı kesimlerinde birçok kaygı uyandırmış olması şaşırtıcı değil. TTIP'ye yönelik eleştiriler ağırlıklı olarak hükümetlerin düzenleme hakkı ve yatırımcıların korunması arasında dengenin sağlanması, müzakerelerin yeterince şeffaf olmaması ile tüketici ve çevreye ilişkin standartların düşürülmesiyle ilgilidir.

Genel Tespitler:

- 2014-2015 yılları arasında, AB'de TTIP'yi destekleyenlerin oranı yüzde 58'ten yüzde 53 seviyesine düşmüştür. Buna karşın, TTIP'ye karşı olanların oranı bir yıl içinde 7 puan artarak yüzde 32'ye ulaşmıştır.
- TTIP'ye karşı çıkanların oranının en yüksek olduğu ülkelerin başında Avusturya, Almanya, Lüksemburg ve Slovenya gelmektedir.
- Taraflar, TTIP'yi sadece ekonomilerini güçlendirmek ve ilişkilerini geliştirmek için değil Çin'e karşı rekabet güçlerini korumaları ve artırmaları için önemli bir araç olarak değerlendirmektedir.
- Bir araştırmada, Almanların yüzde 53'ü ve Amerikalıların yüzde 39'u gümrüklerin kaldırılmasını desteklemedikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca Almanların yüzde 57'sinin ve Amerikalıların yüzde 49'ünün AB ve ABD arasındaki yatırımlarda uygulanan kısıtlamalarının kaldırılmasını karşı oldukları tespit edilmiştir.
- Avrupalılar, TTIP kapsamında standartların uyumlaştırılmasının, ABD standartlarını yükseltilmesinden ziyade AB standartlarını düşürmesine yol açacağı yönünde endişe duymaktadırlar.
- TTIP kapsamında, bir yandan yüksek standartların korunması için özen gösterilirken, bu standartların KOBİ'ler için bir tehdit oluşturulmamasına da dikkat edilmelidir.
- Müzakerelerin şeffaflığın konusunda hala bazı endişelerin devam ettiği anlaşılmaktadır.

TTIP ile AB ve ABD dünyadaki en kapsamlı ve en büyük ikili ticaret ve yatırım anlaşmasına imza atarak, birlikte dünya GSYİH'sinin yarısını ve dünya ticaretinin üçte birini oluşturan ortak bir pazar yaratmak üzereler. Böyle bir anlaşmanın her iki taraf için de ekonomik büyüme ve istihdam yaratıcı etkilerinin önemli ölçüde olması beklenmektedir. Bir araştırmaya göre, bu anlaşmanın ABD ekonomisine yılda 95 milyar Avro, AB'ninkine ise yılda 119 milyar Avro kazanç sağlaması öngörülmektedir¹. Nitekim bu girişim esasında küresel ekonomik krizden sarsılan AB ve ABD arasında kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması oluşturarak ticaret ve yatırım ilişkilerini güçlendirmek, tarafların ekonomik büyümelerini canlandırmak ve istihdam yaratmak için en iyi çözüm olacağı düşünülerek başlatılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, TTIP kapsamında, iki tarafça karşılıklı olarak hizmetler, yatırımlar ve kamu alımları pazarına erişimin engelsiz bir şekilde sağlanması, tarife dışı engellerin kaldırılması, standartlar ve düzenlemelerinin birbirine yaklaştırılmalarının yanı sıra fikri mülkiyet hakları, sürdürülebilir kalkınma ve ticarete ilişkin birçok konuda ortaklaşa yeni kuralların belirlenmesi hedeflenmektedir.

TTIP'ye Yönelik Destek Azalıyor

Bu anlaşmanın tarafların ekonomisine önemli katkılarda bulunacağı öngörülse de, hem AB hem ABD'de birçok kesimin bu anlaşmayla ilgili çeşitli kaygıları olduğu da inkâr edilmez. AB ve ABD arasındaki müzakereler ilerledikçe, TTIP'ye yönelik desteğin azalmasıyla beraber bu endişelerin arttığı gözlemlenmektedir. 2014 yılının sonbaharında AB kamuoyu nezdinde yapılan anket çalışması sonucunda, AB genelinde, TTIP'yi destekleyenlerin oranı yüzde 58 iken, bu oran bir yıl içinde yüzde 53 seviyesine düşmüştür. Öte yandan, TTIP'ye karşı olanların oranı bir yıl içinde 7 puan artarak yüzde 32'ye ulaşmıştır (Tablo 1)².

Bazı AB üye ülkelerinin özellikle TTIP'ye karşı temkinli yaklaşıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. TTIP'ye karşı çıkanların oranının en yüksek olduğu ülkelerin başında Avusturya, Almanya, Lüksemburg ve Slovenya gelmektedir. Buna paralel olarak, özellikle Almanya ve Avusturya'da da TTIP'ye destek oranının önemli ölçüde düştüğü gözlemlenmektedir. Ayrıca bir yıl içinde, toplam 21 AB üye ülkesinde TTIP'ye yönelik desteğin azaldığı da tespit edilmiştir. Bu düşüşlerin en belirgin olduğu ülkeler ise, Hollanda, Avusturya ve Slovenya'dır. Bu bir yıl içinde, sadece dört Üye Devlette destek oranının çok sınırlı bir şekilde artış kaydettiği gözlemlenmektedir. AB nezdinde TTIP sürecini daha olumlu karşılayan ülkeler arasında Romanya, Malta, Litvanya, İrlanda ve Polonya gelmektedir.

---

¹Joseph Francois, Miriam Manchin, Hanna Norberg, Olga Pindyuk & Patrick Tomberger, "Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment", *Centre for Economic Policy Research*, March 2013.

² European Commission, "Public Opinion in the EU: First Results", Standard Eurobarometre 82, November 2014.

European Commission, "Public Opinion in the EU: First Results", Standard Eurobarometre 84, December 2015.

Tablo 1: TTIP'yi destekleyen ve karşı çıkanların oranları

	Destek		Karşı		Kararsız	
	2015 (%)	Bir önceki yıla göre değişimler (puan)	2015 (%)	Bir önceki yıla göre değişimler (puan)	2015 (%)	Bir önceki yıla göre değişimler (puan)
AB-28	53	-5	32	+7	15	-2
Belçika	59	-7	31	+5	10	+2
Bulgaristan	58	-6	21	+7	21	-1
Çek Cumhuriyeti	49	-13	37	+12	14	+1
Almanya	27	-12	59	+18	14	-6
Danimarka	62	-9	23	+6	15	+3
Estonya	58	-14	15	+4	27	+10
İrlanda	69	-2	18	+3	13	-1
Yunanistan	64	+3	29	-3	7	0
İspanya	63	0	20	-1	17	+1
Fransa	50	0	34	+2	16	-2
Hırvatistan	55	-12	34	+11	11	+1
İtalya	55	-3	26	+4	19	-1
GKRY	60	+1	29	+4	11	-5
Letonya	57	-9	27	+9	16	0
Litvanya	78	+1	8	+1	14	-2
Lüksemburg	40	0	47	-4	13	+4
Macaristan	53	-9	34	+6	13	+3
Malta	71	-4	14	+3	15	+1
Hollanda	53	-21	36	+18	11	+3
Avusturya	22	-17	70	+17	8	0
Polonya	66	-6	17	+6	16	0
Portekiz	60	0	24	+1	16	-1
Romanya	72	-3	13	+2	15	+1
Slovenya	41	-16	47	+16	12	0
Slovakya	50	-12	37	+11	13	+1
Finlandiya	56	-6	22	+1	22	+5
İsveç	60	+1	27	+1	13	-2
İngiltere	62	-3	23	+4	15	+1

Kaynak: Eurobarometer (EB82 ve EB84)

Yapılan başka bir araştırma ile TTIP'ye destek oranının az olduğu Almanya ve ABD'nin kamuoyunun bu süreci nasıl değerlendirdikleri konusuna ışık tutulmaya çalışılmıştır³. Müzakerelerin başında, Almanya ve ABD'nin TTIP sürecine bugüne kıyasla daha olumlu baktığı anlaşılmaktadır. 2014 yılında, Almanya'dan ankete katılanlarının yüzde 55'i TTIP'yi "iyi bir şey" olarak değerlendirdiklerini ifade ederken, bu oranın bu yıl yüzde 17'e düştüğü gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Amerikalılar için de bu oranın iki yıl içinde yüzde 53'ten yüzde 15'e düştüğü tespit edilmiştir. Bu süre zarfında, Almanya'da

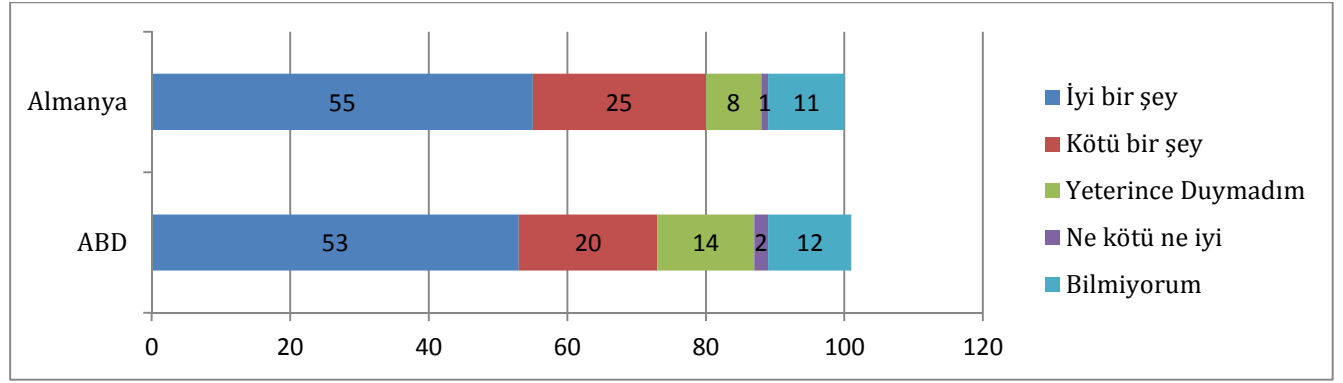
³ Christian Bluth, "Attitudes to global trade and TTIP in Germany and the United States", *GED Study, Betelsmann Stiftung*, 2016.

TTIP'nin "kötü bir şey" olarak değerlendirenlerin oranı ise yüzde 25'ten yüzde 33'e çıkarırken, buna karşın bu oranın ABD'de düşmesi de şaşırtıcıdır (Grafik 1). Şöyle ki, ABD'de kişilerin TTIP süreci ile ilgili olarak yeterince bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıkmaktadır. TTIP hakkında "yeterince bilmiyorum" yönünde cevap veren katılımcıların oranı ABD'de yüzde 20'den yüzde 46'ya ulaşmış bulunmaktadır. Kuşkusuz TTIP'ye yönelik desteğinin azalmasının nedenlerinden biri de vatandaşların bu süreç ve müzakereler ile ilgili yeterince bilgilendirilmemiş olmalarıdır.

Grafik 1:

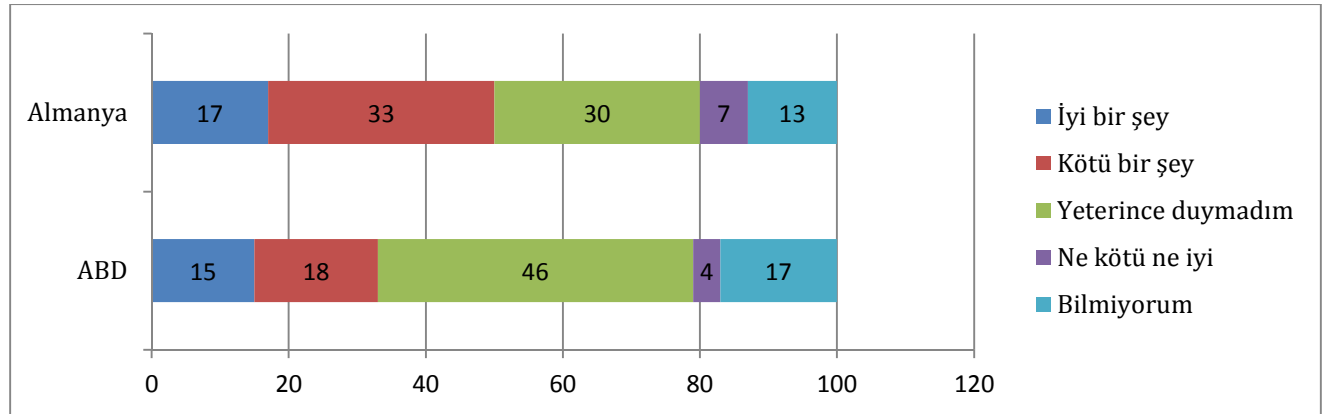
Anket sorusu: TTIP, Almanya/ABD için "iyi bir şey" mi "yoksa kötü bir şey mi?" (yüzde olarak)

2014

Kaynak: Pew Research Center

2016

Kaynak: Berterlsmann Stiftung

Müzakerelerin başlarında, TTIP'nin "iyi bir şey" olduğunu savunan Amerikalıların yüzde 32'si ve Almanların yüzde 34'ü bu anlaşmanın ekonomilerine katkıda bulunacağını

düşünmüşlerdir⁴. Taraflarca, TTIP'nin ekonomilerini geliştireceği ve yeni istihdam imkânları yaratacağı için başlatılan bir girişim olduğu göz önünde tutulmuştur. TTIP'ye ayrıca iki taraf arasında ekonomik ve ticari ilişkileri güçlendireceği açısından da büyük önem verilmektedir. Ancak ankete sunulan seçenekler arasında, TTIP'nin AB ve ABD arasındaki ilişkilerini güçlenmesinde katkı sağlayacağı düşünenlerin oranının ABD ve Almanya'da düşük olduğu gözlemlenmektedir. Almanların sadece yüzde 30'u ve Amerikalıların yüzde 22'si TTIP'nin taraflar arasında ilişkilerini güçlenmesine vesile olacağını savunmaktadırlar (Tablo 2).

Öte yandan taraflarca TTIP Çin'e karşı rekabet güçlerini korumak ve artırmak açısından bir araç olarak da değerlendirilmektedir. TTIP'nin "iyi bir şey" olduğunu savunan Amerikalıların yüzde 43'ünün ABD'nin Çin'e karşı rekabet gücünü arttıracığı için destekledikleri tespit edilmiştir. Gerçekte Trans-Pasifik Ortaklığı ve TTIP'nin ABD için özellikle Çin'in küresel ticaret sahnesindeki rekabet gücünü düşürmek için önemli bir siyasi aracı olduğu inkâr edilemez.

Tablo 2:

Anket sorusu: TTIP'nin "iyi bir şey" olmasının en önemli nedenleri (yüzde olarak, 2014)

	Almanlar	Amerikalılar
Çin'e karşı rekabet gücünün artması	32	43
Ekonomiyi desteklemesi	34	32
AB ve ABD arasındaki ilişkileri güçlendirmesi	30	22

Kaynak: Pew Research Center

Standartların Düşmesi yönündeki endişeler

Müzakerelerin bu yıl içinde tamamlanması hedeflenirken, TTIP'yi destekleyenlerin oranının düşmesinin önümüzdeki aşamalarda süreci nasıl etkileyeceği ayrı bir endişe konusu teşkil etmektedir. Bu bakımdan, bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemeye devam edebilmesi için, vatandaşların ve şirketlerin en çok kaygı duydukları alanların tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır.

AB ve ABD arasındaki uygulanan gümrük tarifelerinin çok düşük oranda olmalarına rağmen bazı ithal ürünlerine uygulanan gümrük vergileri şirketlerin karşı pazarlara açılmaları açısından önemli engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, TTIP müzakerelerinde, uygulanan bu gümrük vergilerinin düşürülmesi/kaldırılması suretiyle AB ve ABD şirketlerinin karşılıklı olarak pazara erişimlerinin kolaylaştırılması hedeflenmektedir.

⁴ Pew Research Center, "Global Attitudes and Trends: Support in Principle for U.S.-EU Trade Pact", <http://www.pewglobal.org/2014/04/09/support-in-principle-for-u-s-eu-trade-pact/>, Erişim tarihi: 30.05.2016.

Ancak yapılan bir arařtırmada⁵, Almanların yüzde 53'ünün ve Amerikalıların yüzde 39'unun gümrüklerin kaldırılmasını desteklemedikleri ortaya çıkmıştır (Tablo 3). Oysa vergilerin uygulanması durumu ithal ürünlerinin fiyatlarının artmasına neden olmakta ve bu da tüketicileri olumsuz yönde etkilemektedir.

Öte yandan TTIP kapsamında sadece AB ve ABD arasında ticaret serbestleştirilmesi değil aynı zamanda taraflar arasındaki yatırımların da artırılması amaçlanmaktadır. Yatırımlarda uygulanan kısıtlamalarını kaldırılması hususunu Amerikalıların yüzde 38'i ve Almanların yüzde 41'i desteklemektedirler. Yine aynı araştırmada, Almanların yüzde 57'si ve Amerikalıların yüzde 49'u AB ve ABD arasındaki yatırımlarda uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasını desteklemedikleri ortaya çıkmıştır.

Son olarak, TTIP kapsamında AB ve ABD arasında uygulanan standartların ve düzenlemelerin birbirlerine yakınlılaştırılması önemli bir öncelik teşkil etmektedir. Bu anlaşma ile AB ve ABD'nin ticaret ve yatırım alanlarında belirleyecekleri standartların ve düzenlemelerin önümüzdeki dönemler için dünya ticaret sahnesinde önemli bir referans oluşturarak küresel ticaretin Őekillenmesinde de kritik bir rol oynaması beklenmektedir. Yapılan ankete göre, Amerikalıların yüzde 76'sı standartların yakınlılaştırılmasını desteklerken, Almanların yüzde 51'inin ise buna karşı oldukları ortaya çıkmıştır. TTIP kapsamında özellikle standartların uyumlaştırılmasına ABD tarafı AB'ye göre daha olumlu yaklaşmaktadır.

Tablo 3: TTIP kapsamında belirlenen hedeflere yönelik gösterilen destek oranları (yüzde olarak, 2014)

	Almanlar		Amerikalılar	
	Destek	Karşı	Destek	Karşı
ABD ve AB standartlarının olabildiği kadar uyumlaştırılması	45	51	76	18
AB ve ABD arasındaki yatırımlarda uygulanan kısıtlamaların kaldırılması	38	57	41	49
İthal edilen ürünlerin fiyatını artırması neden olan gümrüklerin kaldırılması	41	53	39	49

Kaynak: Pew Research Center

TTIP ile başta gıda güvenliği, sağlık, evre ve bilgi gizliliği gibi birçok alana yeni standartlar, kurallar ve düzenlemelerin getirilecek olması, özellikle AB nezdindeki Őirketlerde ve sivil toplum örgütlerinde olduğu kadar tüketiciler için de bir takım endişelere yol açmıştır. Nitekim Mayıs ayının başında TTIP müzakerelerinin bazı gizli belgelerini kamuoyu ile paylaşan Greenpeace Hollanda, anlaşmanın kapsamında TTIP'nin AB'nin evre ve kamu sağlığına ilişkin standartlarını düşüreceği yönünde açıklamalarda bulunmuřtur⁶. Greenpeace Hollanda, ncelikli olarak, AB'de tüketicilerin sağlık ve güvenliğinin sağlanması açısından önem verilen ihtiyat ilkesinin (*precautionary principle*) TTIP kapsamında dikkate alınmadığı yönünde eleştirilerde bulunmuştur.

⁵ A.g.e.

⁶ Greepeace, "#TTIPleaks: confidential TTIP papers unveil US position", *Press Release*, 01.05.2016.

Avrupalı tüketiciler için bu ilkenin korunmaması özellikle GDO ürünleri açısından önemli bir endişe konusu oluşturmaktadır. Ancak bu kaygılar karşısında, Avrupa Komisyonu'nun Ticaretten Sorumlu Üyesi Cecilia Malmström bu konunun kamuoyu ile paylaşılmayan (sızdırılmayan) belgeler kapsamında ele alındığını açıklamıştır⁷. Anlaşmanın kapsamında iklim değişikliğinin dikkate alınmadığı hususu da Greenpeace Hollanda tarafından öne sunulan eleştiriler arasında yer almaktadır. Yayımlanan belgelerde Paris İklim Zirvesi'nde sera gazların azaltımına yönelik yapılan küresel taahhütlere hiçbir şekilde referans verilmediğine dikkat çekilmektedir.

Diğer taraftan, Avrupa kamuoyunu TTIP'nin AB'nin bugüne kadar belirlediği yüksek düzey koruma standartlarının düşmesine neden olacağı endişesi sarmaktadır. Bu nedenle TTIP kapsamında AB ve ABD standartlarının uyumlaştırılması konusu müzakerelerde en zorlayıcı alanlardan birini teşkil etmektedir. Yapılan bir anket çalışmasının sonuçlarına göre⁸, Almanların araç, veri, çevre ve gıda güvenliği için uygulanan standartlar açısından Avrupa standartlarını tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır (Tablo 4). Avrupalıların, Amerikan standartlarına karşı ciddi anlamda bir güvensizlik duyguları besledikleri anlaşılmaktadır. Korumacılıkta AB standartlarının ABD standartlarına göre daha yüksek düzeyde olduğu bir gerçek iken, TTIP kapsamında bu standartların uyumlaştırılması aşamalarında ABD standartlarını yükseltmekten ziyade AB standartlarının düşürülmesine neden olacağı yönündeki endişe Avrupalılar arasında baskın çıkmaktadır. Ancak müzakereler başladığından bu yana, Avrupalı yetkililer TTIP ile çalışanlar, tüketiciler ve çevreye yönelik standartların düşürülmeyeceği yönünde teminat vermektedir.

Tablo 4: Amerikan/ Avrupa standartlarına karşı duyulan güven oranı (yüzde olarak, 2014)

	Amerikalılar		Almanlar	
	Avrupa standartları	Amerikan standartları	Avrupa standartları	Amerikan standartları
Araç güvenliği	33	55	91	4
Veri güvenliği	29	49	85	3
Çevre güvenliği	27	60	96	2
Gıda güvenliği	22	67	94	2

Tüm bunların yanı sıra, kamuoyuna sızdırılan belgelerin incelenmesi sonucunda, Greenpeace Hollanda'ya göre, TTIP ile şirketlerin karar alma sürecinde daha etkin bir rol oynamaları sağlanarak şirketlerin çıkarlarının ön planda tutulacağı ve bu durumun da çevre ve kamu sağlığına zarar vermesinin söz konusu olacağı savunulmaktadır⁹. Ancak böyle bir sava karşı şu gerçek de inkâr edilemez; genelde çok uluslu şirketler kendi rekabet konumlarını daha küçük boyutlu şirketlere ve gelişmekte olan ülkelerdeki aktörlere karşı korumak hatta güçlendirmek için daha yüksek standartların uygulanmasını tercih etmektedirler¹⁰. Bununla beraber, yüksek standartların

⁷ Daniela Vincenti & Cécile Barbière, "Commission lashes out at TTIP leaks as 'storm in a teacup'", Euactiv.com, 02.05.2016.

⁸ Pew Research Center, "Global Attitudes and Trends: Support in Principle for U.S.-EU Trade Pact", <http://www.pewglobal.org/2014/04/09/support-in-principle-for-u-s-eu-trade-pact/>, Erişim tarihi: 30.05.2016.

⁹ Greenpeace, "#TTIPleaks: confidential TTIP papers unveil US position", Press Release, 01.05.2016.

¹⁰ Dr.Eva Heims, "Why critics are wrong about the outcomes of TTIP but right to protest against it",

uygulanmasının KOBİ'lerin pazara girişlerini ve erişimlerinde önemli bir engel unsuru teşkil edeceği aşikârdır. Oysa TTIP ile KOBİ'lerin ihracatta ve yatırımlarda karşılaştıkları sorunların önüne geçilip KOBİ'lerin ülke dışına daha fazla ihracatta bulunabilmeleri ve yatırım yapabilmelerinin sağlanması ve aynı zamanda küresel tedarik zincirinde yer almalarının kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Bu durumda, TTIP kapsamında, bir yandan yüksek standartların korunması için özen gösterilirken, diğer yandan da bu standartların KOBİ'ler için bir tehdit oluşturulmamasına da dikkat edilmelidir. Bu durumda, standartları uyumlaştırma aşamalarında KOBİ'lerin de çıkarlarının gözetlenerek bir denge sağlanması önem arz etmektedir.

Yatırımların Korunması konusunda endişeler

Tüm bunlar bir yana, TTIP müzakerelerinde yatırımların korunması ele alınırken, çok uluslu şirketlerin pozisyonlarını güçlendireceği yönündeki endişeler de öne çıkmıştı. Avrupa Komisyonu'nun TTIP kapsamında yatırımların korunmasıyla ilgili hükümleri güçlendirmeyi hedeflerken, bir yandan düzenleme hakkı, diğer yandan ise yatırımcıların korunması arasındaki dengeyi iyi bir şekilde sağlaması gerekmektedir. Ancak TTIP'ye yatırımcılarla devlet arasındaki uyuşmazlıkların halli mekanizmasına (*Investor-to-State Dispute Settlement* – ISDS) ilişkin bir hükmün eklenilerek yatırımcıların devletlere karşı dava açma hakkının tanınması söz konusudur.

Bu maddenin TTIP kapsamına dâhil edilmesi hususu özellikle sivil toplum örgütleri ve Avrupa Yeşiller gibi bazı siyasi partiler tarafından ciddi olarak eleştirilmiştir. Şöyle ki, ISDS aracılığıyla, devletin yürüttüğü politikalar ve aldığı önlemler sonucunda yabancı sermayeli şirketlerin paylarının tehdit altına girmesi durumunda, yabancı yatırımcıya ilgili devlete karşı dava açarak tazminat talebinde bulunma hakkının tanınması söz konusudur. Böylelikle, ISDS'ye başvurarak ve şirket kârını düşürdüğü iddiasını öne sürerek hükümetin çalışma alanını kısıtlamaya çalışan yabancı yatırımcıların ortaya çıkma tehlikesi bulunmaktadır. Böyle bir yaklaşım ise, ilgili devletin çevre ve sosyal standartların yanı sıra sağlık veya çalışma koşullarının iyileştirmeye yönelik getireceği yeni düzenlemeleri de olumsuz yönde etkilemeye yol açabileceği olasılığını yaratabilmektedir.

Müzakere sürecinde bu konuya ilişkin artan eleştiriler karşısında, kendi pozisyonunu gözden geçirmek amacıyla AB tarafı söz konusu tahkim mekanizmasıyla ilgili görüşmeleri bir süreliğine askıya almıştır. Bu süre zarfında, Avrupa Komisyonu, ISDS'e ilişkin bir kamu istişare süreci yürüterek paydaşların bu konuyla ilgili kaygılarını anlamaya çalışmıştır. Nitekim, Avrupalı paydaşların yatırımların korunması ve ISDS konularına yönelik ciddi endişeler duyduğu ortaya çıkmıştır. Bu endişeler özellikle hükümetlerin düzenleme hakkının korunması, ISDS'nin çevre ve sosyal standartlarda gerilemeye yol açmasının önlenmesi, tahkim komisyonunun kuruluşu ve işleyişi, ulusal yasal düzenlemeler ve ISDS arasındaki bağlantı ve ISDS kararlarının temyiz yoluyla hukuka uygunluğunun teyid edilmesi hususlarına odaklanmaktadır¹¹. ISDS'ye yönelik öne sürülen en büyük endişe, bu mekanizma aracılığıyla çok uluslu şirketlerin hükümetlere dava açabilme imkânına sahip olabilmeleridir. Bu durumun demokrasi

---

<http://blogs.lse.ac.uk/government/2016/03/03/why-critics-are-wrong-about-the-outcomes-of-ttip-but-right-to-protest-against-it/>, Erişim tarihi: 28.05.2016.

¹¹ European Commission, "Report presented today: Consultation on investment protection in EU-US trade talks", *Press Release*, IP/15/3201, 13.01.2015.

kurallarının işleyişleri açısından bir tehdit oluşturduğu fikrinin yaygın olduğu tespit edilmiştir.

Bu süreçte elde edilen sonuçlar ışığında, Avrupa Komisyonu, TTIP kapsamında yatırımcılar ve devlet arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde ISDS yerine Yatırım Mahkeme Sisteminin oluşturulmasına yönelik öneri getirmiştir. Bu çerçevede, Yatırım Mahkeme Sisteminin Birinci Derece Mahkeme ve bir Temyiz Mahkemesinden oluşabileceği belirtilmiştir. Avrupa Komisyonu, bu konuya ilişkin yeni pozisyon belgesini Şubat 2016'ta düzenlenen 12'nci müzakere turunda, ABD tarafına sunmuştur. Böylelikle, yatırımların korunmasına ilişkin görüşmelere yeniden başlanmıştır.

ISDS örneğine bakıldığında, AB yetkililerinin, TTIP müzakere sürecinde eleştiri konusu olan alanlarda ilgili paydaşlar ile istişarelerde bulunarak onların endişelerinin dikkate alınması ve bu kaygılarının giderilmesi için önemli çabalar gösterdiği de göz ardı edilemez. Bu bağlamda, TTIP'ye yönelik desteğin artması için müzakereye ilişkin diğer endişeler de görmemezlikten gelinmemelidir.

Müzakere Sürecinin Şeffaflığı Sorgulanmakta

Avrupa Komisyonu'na yönelik bir diğer önemli eleştiri konusu müzakere sürecinin şeffaf olarak yürütülmediği yönündedir. ISDS'e ilişkin yapılan kamu istişarelerinde de şeffaflık sorunu da endişeler arasında yer almıştır.

Şeffaflığa ilişkin yöneltilen eleştiriler üzerine Avrupa Komisyonu, 2014 yılının sonunda TTIP müzakere sürecine ilişkin şeffaflığın artırılması yönünde önemli adımlar atmıştır. Şöyle ki, TTIP müzakereleri ile ilgili olarak üye ülkeler ve Avrupa Parlamentosu ile paylaşılmış olan tüm belgelerin kamuoyuyla da paylaşılması, "erişimi kısıtlı belgelere" erişim hakkının seçilmiş birkaç Avrupa Parlamento üyelerine değil tüm üyelere tanınması ve bu "erişimi kısıtlı belgeler" olarak sınıflandırılan belgelerin sayısının azaltılması yönünde girişimlerde bulunmuştur¹². O zamandan bu yana, Avrupa Komisyonu, AB'nin müzakerelere ilişkin birçok pozisyon belgelerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Avrupa Komisyonu ayrıca, yatırımların korunmasında ISDS sürecine ilişkin şeffaflığın da sağlanması konusuna büyük hassasiyet göstereceği yönünde de taahhütte bulunmuştur.

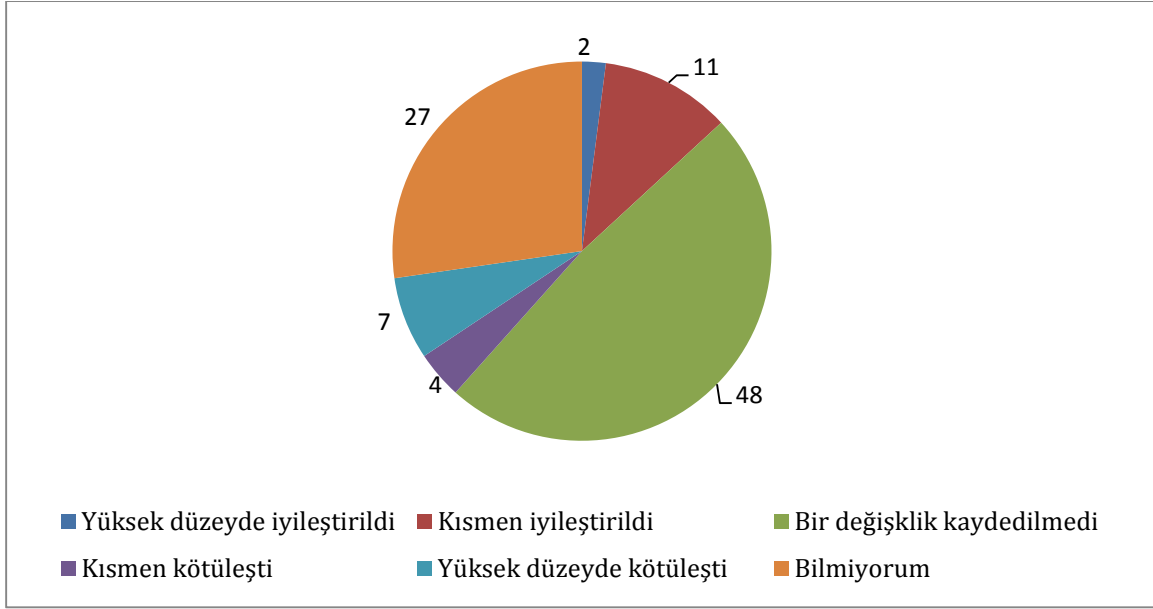
Ancak tüm bunlara rağmen, müzakerelerin şeffaflığı konusunda hala bazı endişelerin devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim şeffaflık ile ilgili eleştiriler Greenpeace Hollanda'nın Mayıs ayının başında TTIP müzakerelerinin bazı gizli belgelerini yayımlamasıyla tekrar gündeme oturmuş durumdadır. Ayrıca yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre, şeffaflık konusunda çok kayda değer ilerleme sağlanmadığı düşünülmektedir. TTIP müzakerelerin şeffaflığın iyileştiğini düşünenlerin oranı yüzde 13 ile sınırlı kalmaktadır (Grafik 2)¹³.

¹² European Commission, "Opening the Windows: Commission commits to enhanced transparency", Press Release, IP/14/2131, 25.11.2014.

¹³ Christian Bluth, "Attitudes to global trade and TTIP in Germany and the United States", *GED Study, Betelsmann Stiftung*, 2016.

Grafik 2:

Anket sorusu: İlk eleştiri konusu olduğundan bu yana TTIP müzakerelerinde şeffaflık konusunda bir iyileşme kaydedildiğini düşünüyor musunuz? (yüzde olarak)

Kaynak: BerteismannStiftung

AB ve ABD yetkililerinin toplumu süreçle ilgili yeterince bilgilendirmemeleri sonucunda kaygıların arttığı da bir gerçektir. Özellikle ABD'de TTIP hakkında yeterince haberdar olmayanların oranının yüzde 46 seviyesinde olması da bunun önemli bir göstergesidir (Grafik 1). Kuşkusuz müzakerelerin başlamasından bu yana, TTIP'ye yöneltilen bazı eleştirilerin müzakere süreci ve tarafların pozisyonu ile ilgili bilgi eksikliğinden de kaynaklandığı inkâr edilemez. Bu bakımdan, TTIP'ye yönelik desteğin artması için öncelikli olarak müzakere sürecinde daha fazla şeffaflık sağlanması büyük önem taşımaktadır.